

ARHIVI, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije, God. XV, br. 1-2, Ljubljana 1992.

Časopis "Arhivi" što ga zajednički izdaju Arhivsko društvo i arhivi Slovenije, donosi niz zanimljivih tekstova korisnih kako arhivistima tako i povjesničarima. Također veoma dobro oslikava i djelovanje (aktivnosti) naših slovenskih kolega arhivista te njihovog Društva.

Ovaj broj časopisa što ga prikazujemo ima ukupno 173 stranice, a na dodatnih 6 stranica tiskani su sažeci članaka na slovenskom i engleskom jeziku u obliku preglednih kartica. Sadržajno se časopis dijeli na devet cjelina: Članci i rasprave; Iz arhivskih fondova i zbirki; Izvještaji o radu društva i sastancima; Recenzije i izvještaji o publikacijama i izložbama; Osobne vijesti; Prinove u arhivima; Bibliografija arhivskih djelatnika; Dodatak; Sinopsisi (sažeci na slovenskom i engleskom jeziku) - pregled na karticama. Iza svakog članka iz prve cjeline tiskan je i sažetak na njemačkom jeziku.

Od članaka i rasprava posebno je zanimljiv za hrvatske arhiviste članak "Arhivski izvori Pokrajinskog arhiva Koper i objavljeni izvori za povijest mletačke Istre", što ga je kao referat za međunarodni susret povjesničara iz Italije, Slovenije i Hrvatske napisao Darko Darovec. Susret je bio posvećen temi Istre i Mletačke republike, a u buduću bi se trebao održavati redovno svake godine. Već od XIV. st., od mletačkog dužda A. Dandola, objavljavani su izvori važni i za povijest Istre. Prvi su izvore objavljivali Slovenci i Talijani, a nakon početnog poleta, ubrzo su se uključili i poznati Hrvati. Tako je Ante Starčević pomogao izdavanje Istarskog razvoda iz 1325, a Ivan Kukuljević-Sakcinski i Šime Ljubić u svojim su izdanjima iz druge polovice XIX. st. koristili mnoge dokumente iz Arhiva Venecije. U novije vrijeme (70-ih godina ovoga stoljeća), naš povjesničar Miroslav Bertoša započeo je rad na sustavnom objavljivanju vrijedne serije pisama istarskih podestata (općinskih/gradskih uprava) upućenih mletačkim vlastima.

O tiskovnim deliktima u razdoblju 1874-1930. te o formalnom i materijalnom tiskovnom kaznenom pravu piše Jelka Melik.

Članci Matevža Košira o prisegama na slovenskom i Slavice Tovšak o razvojnom putu Organizacije crvenog križa u Mariboru zanimljivi su više slovenskim arhivistima, ali ostali tekstovi iz ovoga dijela vrijedan su prilog arhivskoj teoriji i praksi i naši arhivisti ih ne bi trebali propustiti.

Tako Jože Žontar, redovni profesor arhivističke znanosti, u članku "Njemački arhivski zakoni i pravila o korištenju arhivske građe", upoznaje čitatelje s velikim brojem arhivskih zakona i podzakonskih akata donesenih u Njemačkoj na saveznom i pokrajinskim razinama. Ti se tekstovi u prvom redu bave pitanjima korištenja arhivske građe, a zbog svoje aktualnosti zanimljivi su i za nas. Autor se u izradi teksta poslužio novijom njemačkom literaturom te raspravama sa 63. njemačkog arhivskog skupa održanog 1992. u Berlinu.

Zdenka Rajh piše o projektu nove organizacijske strukture Međunarodnog arhivskog vijeća u Parizu, koje bi u svoj rad trebalo uključiti veći broj pojedinaca i donositi

odluke prihvatljive za ukupno članstvo.

S posljednjeg savjetovanja jugoslavenskih arhivista, održanog u Postojni 1989, objavljeni su koreferat Janeza Kopača "Razgraničenje arhivske građe između arhiva i muzeja" te referat Branka Šušlara "Muzeji i arhivi - između suparništva i suradnje u zaštiti arhivske građe". Obje teme poznate su i stare, o njima će se još dugo teoretizirati, no njihovo je rješavanje u novim uvjetima sasvim specifično. Osnovni je zaključak kako treba prevladati nepotrebne sporove muzealaca i arhivista te pokrenuti rješavanje tih pitanja u korist zajedničke brige za kulturnu baštinu.

Na kraju je uvršten i članak našeg kolege Vjekoslava Majcena "Snimanje hrvatskih filmskih poduzeća u Sloveniji do 1941. godine". Pregled snimljenih filmova izrađen je na osnovi filmske periodike između dva rata i sačuvanih popisa cenzurne komisije što se čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu.

U dijelu časopisa o arhivskim fondovima i zbirkama najveći dio posvećen je rukopisnim ostavštinama poznatih Slovenaca, ali tu su i drugi vrijedni fondovi i zbirke što su ih sredili i popisali slovenski arhivisti. Bojan Himmelreich piše o građi bilježnika kotarskog suda Celje; Irena Lačen-Benedičič o dopisivanju Hinka Smrekara sa Štedionicom Dravske banovine; Nevenka Troha obradila je Zbirku informacijske službe i antifašističke borbe zona A i B Julijske krajine; Lojz Tršan piše o arhivskoj građi Osvobodilne fronte u Ljubljani u vrijeme talijanske okupacije; Darinka Drnovšek obrađuje građu fonda CK KPS, a Tatjana Šenk arhivsku građu Komisije za odnose s vjerskim zajednicama Gradske skupštine Ljubljana. Od rukopisnih ostavština tu su: tekstovi Ivanke Uršič o ostavštini Frana Žgura, "vipavskog slavuja" te o arhivskoj ostavštini duhovnika, skladatelja i narodnog djelatnika Vinka Vodopivca; Metka Gombač piše o ostavštini Črtomira Šinkovca, pjesnika, pisca, prevodioca i publicista; Marjeta Adamič obrađuje osobni fond Josipa Rusa, poznatog slovenskog pravника, političara i filozofa, a Marjeta Čampa osobni fond Marije Vilfan. U svojem tekstu "Marjan Rožanc i njegova ostavština", Boris Rozman opisuje građu ovog poznatog pisca, dramatičara, esejista i publicista, a u tekstu "Što sadrži ostavština Vitomila Zupana?" isti autor obrađuje ostavštinu ove izuzetne ličnosti slovenske kulture, pjesnika, pisca, dramatičara i filozofa, čija bi ostavština trebala biti proglašena kulturnim spomenikom i tako dobiti trajno značenje za znanost i kulturu. Osim opisa građe u rasponu 1908-1987. opisao je također buran i dinamičan život V. Zupana. Ivanka Zajc u svojem tekstu "Popis osoba osumnjičenih za suradnju s Francuzima iz 1810. godine" obrađuje ovaj popis, nastao u vrijeme francuske uprave u Ilirskim provincijama, što su ga iz policijske uprave Graza dostavili c. kr. dvorskom komorniku Juritschu u Celje. Na kraju je tekst Jože Suhadolnika o načinu sređivanja i stručnoj obradi fototeke Povijesnog arhiva Ljubljana, posebno koristan za naše kolege iz Foto službe i sve djelatnike koji se bave sređivanjem zbirki fotografija.

Treći dio časopisa donosi izvještaje o radu slovenskog Arhivskog društva te o sastancima, savjetovanjima i konferencijama u zemlji i inozemstvu, na kojima su članovi Društva sudjelovali. Opisan je i posjet Arhivskog društva Slovenije Beču.

U dijelu časopisa s prikazima i recenzijama knjiga i časopisa te izložaba, izdvajamo

tekstove Eme Umek, dugogodišnje ravnateljice Arhiva Slovenije o vodiču Povijesnog arhiva Ljubljana, Marije Hernja-Masten o vodiču informacijskih pomagala Štajerskog državnog arhiva u Gracu te tekst Franca Dolinara o vodiču za arhivsku građu Slovenaca i drugih naroda bivše Jugoslavije u Centralnom državnom arhivu u Rimu. Sva tri vodiča veoma su korisna kao putokaz u radu za arhiviste u Hrvatskoj, a posebno za one koji će kao istraživači raditi u spomenutim arhivima. Prikazane publikacije posebna su izdanja slovenskih arhiva i Arhivskog društva Slovenije. Od časopisa prikazani su "La Gazette des Archives", "Rassegna", "Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs" i "Der Archivar", a od hrvatskih časopisa "Arhivski vjesnik" i "Vjesnik Istarskog arhiva". Na kraju su prikazane izložbe što su ih organizirali slovenski arhivi, od državnog do pokrajinskih i specijalnih arhiva te jedna izložba u suradnji Državnog arhiva iz Beča i Povijesnog arhiva Ljubljana.

U osobnim vjestima Petar Ribnikar piše povodom šezdesete obljetnice života Marije Oblak-Čarni, ravnateljice Arhiva Slovenije, a Ema Umek, također povodom šezdesete obljetnice života, napisala je nadahnuti tekst o Joži Žontaru, ravnatelju Povijesnog arhiva Ljubljana i poznatom povjesničaru i arhivističkom stručnjaku.

Na str. 150-155 navode se prinove arhivske građe svih arhiva na području Slovenije.

Ono što smatramo posebno korisnim za sve arhivske djelatnike i što bi bilo neophodno uvrstiti i u naš časopis, navođenje je bibliografija arhivskih djelatnika (str. 156-161), što omogućuje sustavno praćenje sve objavljene arhivističke literature te inventara arhivske građe u Sloveniji.

U osmom dijelu časopisa - dodatku, tiskan je prijevod teksta "Nacrt općih međunarodnih standarda arhivskog opisivanja", što ga je Međunarodno arhivsko vijeće izradilo za XII. Međunarodni arhivski kongres u Montréalu, održan 1992. godine. Uz opća pravila ovih standarda je i rječnik pojmova, tj. stručne arhivske terminologije. Ovaj dodatak, što su ga potpisali Marija Vera Erjavec i Vladimir Žumer, osobito je korisno štivo za hrvatske arhiviste, budući je to tema našeg sljedećeg savjetovanja u 1995. godini. Šest posljednjih stranica časopisa donosi sažetke članaka na slovenskom i engleskom jeziku u obliku kartica.

Nadam se da je ovaj sažeti prikaz časopisa *Arhivi* za 1992. godinu barem donekle približio našim čitateljima sadržajnu fizionomiju časopisa naših slovenskih kolega, a isto tako dao i neke ideje za uređivanje našeg časopisa.

Nikolina Krtalić

ARHIVI, Glasilo Arhivskoga društva in arhivov Slovenije, God. XVI, br. 1-2, Ljubljana 1993.

Broj časopisa što ga prikazujemo ima ukupno 179 stranica, a na kraju je dodatak anotiranih bibliografskih kartica svih članaka (sažeci) na 10 stranica. Sadržajno je broj podijeljen na deset cjelina, s tematskim podskupinama: Referati sa skupa u Novoj Gorici;

Članci i rasprave; Iz arhivskih fondova i zbirki; Izvještaji o radu društva i sastancima; Recenzije i izvještaji o publikacijama i izložbama; Osobne vijesti; Arhivske prinove; Bibliografija arhivskih djelatnika; Upute suradnicima te Sinopsisi (sažeci na slovenskom i engleskom jeziku) - pregled na karticama. Nakon sadržaja na slovenskom, tiskan je i sadržaj s naslovima tekstova na njemačkom i talijanskom jeziku. Svi članci u prvoj i drugoj cjelini imaju sažetke na njemačkom jeziku.

U prvom dijelu tiskani su referati sa skupa održanog u Novoj Gorici i tematski su povezani, jer obrađuju probleme sudstva i uprave u Sloveniji u XIX. i XX. st. Tako Jelka Melik u svom članku "Stručna obrada kaznenih sudskih spisa zemałjskog i okružnih sudova 1898-1929" daje veoma korisne upute svim arhivistima koji će sređivati takvu građu, na primjeru građe kaznenih sudskih spisa navedenih sudova.

O sređivanju i popisivanju građe redovnih sudova u austrijskom i jugoslavenskom državnom okviru od 1850. do danas, detaljno piše Žarko Bizjak. Autor obrađuje razvoj sustava kancelarijskog poslovanja, piše o sudskim poslovnima, o formiranju i spajanju serija, zajedničkim evidencijama te o sudskoj upravi. Posebno obrađuje stvaranje serija u kaznenim, civilnim i privrednim sudovima. Što se tiče samog popisivanja, koriste se programski paketi ARMIDA i ASKSAM.

Milko Mikola u svojem članku "Partizanski vojni sudovi 1941-1945." daje kratki opis partizanskog vojnog sudstva u navedenom razdoblju te navodi dokumentaciju što je nastajala tijekom djelovanja tih sudova. U drugom članku isti autor piše o sudovima slovenske narodne časti. Riječ je o izvanrednim sudovima ustanovljenim na osnovi Zakona o kažnjavanju zločina i prijestupa protiv slovenske narodne časti od 5. lipnja 1945. godine. Po ovom zakonu inkriminirana su "sva namjerno izvedena djela koja se nisu mogla smatrati veleizdajom ili pomaganjem okupatorima pri izvršenju ratnih zločina, ali su štetila ili su mogla štetiti ugledu i časti slovenskoga naroda i njegovom otporu".

Autorica Emica Ogrizek obradila je u svojem članku arhivsku građu sudova i javnih tužilaštava na području Pokrajinskog arhiva Maribor u razdoblju od 1850. godine (kad su ustanovljeni novi sudovi) do Drugog svjetskog rata.

Talijanski sustav poslovanja sa spisima okružnih sudova u kraćem je članku opisala Lilijana Vidrih-Lavrenčić. Priklučenjem Julijske krajine Kraljevini Italiji te osnivanjem novih sudova na osnovi Zakona od 1923. godine, mijenja se i zakonodavstvo u jednom dijelu Slovenije koji je do tada bio u nadležnosti austrijskog zakonodavstva i uređenja sudstva (sudski poslovници). Građu okružnih sudova iz toga vremena čuvaju danas uglavnom pokrajinski arhivi u Novoj Gorici i Kopru te Povijesni arhiv Ljubljana. U prilogu članka su faksimili stranica sudskih protokola (općih kaznenih, zapisnika saslušanja, spisa što se odnose na starateljstvo) te urudžbenog zapisnika.

Antoša Leskovec piše pak o ugarskim sudskim poslovnicima okružnih sudova u doba dualizma, a ograničava se na odredbe (odluke) poslovnika okružnih sudova Ugarske, kakvi su postojali u Prekmurju u Dolnjoj Lendavi i Murskoj Soboti. U drugom članku pod naslovom "Sustavi pisarničkog poslovanja ugarske uprave u vremenu dualizma u

Ugarskoj", najiscrpnije obrađuje poslovne uredbe te odluke o arhivima što se odnose na županije. Spominje također i mjere što su poduzete za ustanovljenje županijskih arhiva kao samostalnih kulturnih ustanova nakon II. svjetskog rata.

Tri članka koji slijede obrađuju pitanja pisarničkog poslovanja. Tako Jože Žontar u članku "Razvoj sustava poslovanja sa spisima upravnih vlasti do reforme pisarničkog poslovanja 1956", daje povijesni prikaz pisarničkog poslovanja od samih početaka, pa sve do navedene reforme. Obradio je najstarije sustave kronoloških serija spisa, uvođenje registraturnih planova, preobrazbu pisarničkog poslovanja u doba Josipa II, uvođenje osnovnog broja u poslovni upisnik, poslovanje pisarnica u vremenu između dva svjetska rata i nakon II. svjetskog rata. Posebno se osvrće na razvoj sustava u Austriji i u Jugoslaviji nakon 1918, s posebnim obzirom na poslovanje pisarnica na području Slovenije.

Nastavkom ove teme smatramo članak Vesne Gotovine "Sustavi poslovanja sa spisima u Sloveniji od 1955. i dalje", jer autorica obrađuje razvoj toga poslovanja od 1955. do objavljivanja Pravilnika o pisarničkom poslovanju iz 1988.

Lojz Tršan u članku "Primjeri pisarničkog poslovanja općina i kotara od 1956. nadalje" obrađuje poslovanje ovih nižih državnopravnih organa Slovenije, s posebnim naglaskom na uvođenje kartotečnog sustava 1962.

U članku Vande Bezek "Stručna obrada arhivske građe (Razvoj sustava sređivanja dokumentarne građe, sređivanje i popisivanje arhivske građe u arhivima) - Talijanski sustavi 1920-1945", autorica piše o sređivanju dokumentarne građe upravnih organa od 1918. do 1945. na području koje je nakon I. svjetskog rata Rapallskim ugovorom pripalo Italiji.

Ljuba Dornik-Šubelj u članku "Nastanak i razvoj organa za unutrašnje poslove Republike Slovenije u razdoblju 1945-1963." daje povijesni prikaz promjena u ustrojstvu ovih organa te njihov djelokrug.

Članak "Razvoj matične službe i službe državljanstva građana u Republici Sloveniji 1945-1950" autorice Irene Mrvič, obrađuje nastajanje te organizacijsko i kadrovske uređenje ovih službi. Navodi pitanja s kojima su se susretale obje službe te njihovo rješavanje, a posebno opisuje oblik i sadržaj tada uvedenih matičnih knjiga i knjiga državljana.

U drugom dijelu časopisa (Članci i rasprave) posebno ističemo članak Bogdana Kolara "Crkveno arhivsko zakonodavstvo u Sloveniji", u kojem autor daje sumarni pregled općeg crkvenog zakonodavstva koje regulira probleme čuvanja i korištenja arhivske građe, a u nastavku naglašava značaj odluka za poslovanje arhiva, što ih je prihvatila i Biskupska konferencija Slovenije 1992. godine. Matevž Košir u članku "Pokrajinska daska za Kranjsku" govori o svim fazama razvoja ove specifične knjige za upis vlasništva i svih ostalih prava na nekretninama, od početka njenog vođenja 1759, pa sve do ukinuća 1833. kada je uvedena glavna knjiga. Saša Serše piše o polaznicima visokih tehničkih škola, stipendiranima od Pokrajinske skupštine i odbora. Članak Mateja Jeraja "Klub koruskih Slovenaca u Ljubljani i njihova arhivska građa od ustanovljenja

do danas (1928-1992)", bavi se djelovanjem ovoga Kluba te opisuje arhivsku građu koju čuva. O gospodarskim arhivima, kao specijalnim arhivima nekih zapadnih zemalja, prije svega zapadne Europe i Sjedinjenih Američkih Država, piše Branko Radulović. Za konzeratore i restauratore posebno je zanimljiv članak "Papir - nosilac kulturne baštine", što su ga zajedno izradile autorice Jedert Vodopivec i Meta Černič-Letnar. Riječ je o sažetom prikazu savjetovanja pod istim naslovom što su ga organizirali Institut za celulozu i papir i Arhiv Slovenije 1992.

Tri su članka o arhivskim fondovima i zbirkama u trećem dijelu časopisa. Ljiljana Šuštar piše o građi ljubljanske partijske organizacije u razdoblju 1945-53; Saša Serše obrađuje najopsežniji fond kancelarije pokrajinske autonomije na području Slovenije pod naslovom "Pokrajinska skupština i odbor za Kranjsku", a Ivanka Uršič piše o ostavštini Antona Rutara, učitelja i publicista.

U četvrtom dijelu časopisa donose se vijesti o radu Arhivskog društva Slovenije te o sudjelovanju njihovih arhivista na raznim domaćim i međunarodnim sastancima, simpozijima i konferencijama.

Peti dio časopisa posvećen je prikazima i recenzijama knjiga i časopisa te izložbama. Za nas su zanimljivi prikazi tekstova objavljenih u našim časopisima ili knjigama: tekst Anđelka Badurine *Boljunski glagoljski rukopisi* (izdanje Povijesnog arhiva Pazin); *Život i djelo dr. Danila Klana (1910-1990)* (posebno izdanje Povijesnog arhiva Rijeka) te *Arhivski vjesnik*, sv. 35-36/1992.

U dijelu časopisa s osobnim vijestima objavljeno je nekoliko tekstova povodom obljetnica rođenja ili rada te smrti ljudi zaslužnih za arhivsku djelatnost.

Pri kraju časopisa, na četiri stranice navedene su arhivske prinove svih arhiva na području Slovenije.

Na str. 173-178 navedena je bibliografija arhivskih djelatnika, a na 179. str. uredništvo daje upute suradnicima, što bi trebalo uvrstiti i u naš časopis. Posljednih deset stranica posvećeno je sinopsisima - sažecima članaka na slovenskom i engleskom jeziku.

Nikolina Krtalić